

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ОДЕРЖАННЮ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

ПЕТРОВ Олександр Євгенійович - здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5632-2520>

УДК 343.352(100)

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.29>

У статті здійснено узагальнення та критичний огляд наукових підходів до проблематики протидії одержанню неправомірної вигоди службовою особою, з акцентом на сучасні умови функціонування публічної влади в Україні в період воєнного стану. Підкреслено, що кримінальні правопорушення корупційної спрямованості у формі прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди мають підвищений рівень суспільної небезпеки, оскільки підривають довіру до інституцій держави, послаблюють дисципліну виконання управлінських рішень, викривляють механізми розподілу ресурсів і створюють ризики для національної безпеки та стійкості державного управління в кризових умовах.

Метою статті є систематизація та аналіз результатів досліджень, які безпосередньо стосуються кримінально-правової характеристики одержання неправомірної вигоди, типових способів її вчинення, а також криміналістичного забезпечення виявлення, документування і доказування таких діянь. Матеріал викладено у хронологічній логіці із виокремленням найбільш релевантних дисертаційних і монографічних досліджень та статей, присвячених методиці розслідування, особливостям доказування, кримінально-правовій протидії корупції, а також специфіці проявів корупції в період воєнного стану. Особливу увагу приділено працям, що розкривають: підходи до визначення ознак складу кримінального правопорушення; проблеми кваліфікації у суміжних складах; алгоритми фіксації доказової інформації (у тому числі за

результатами НСРД); типові слідчі ситуації й тактичні прийоми проведення першочергових слідчих (розшукових) дій; взаємодію слідчого, прокурора та оперативних підрозділів; напрями мінімізації ризиків визнання доказів недопустимими.

Зроблено висновок, що наявний науковий доробок формує важливу теоретичну основу, однак воєнний стан актуалізує нові прояви корупційних практик, змінює умови їх виявлення та процесуального доведення, що обумовлює потребу в подальших прикладних дослідженнях і вдосконаленні методичних рекомендацій з урахуванням сучасних викликів правозастосування.

Ключові слова: неправомірна вигода, службова особа, корупційні кримінальні правопорушення, кримінально-правова характеристика, доказування, негласні слідчі (розшукові) дії, криміналістична методика, досудове розслідування, воєнний стан.

Постановка проблеми

В умовах збройної агресії російської федерації проти України проблема вчинення корупційних кримінальних правопорушень службовими особами набуває особливої гостроти та підвищеного рівня суспільної небезпеки. Такі діяння не лише підривають авторитет органів державної влади, а й безпосередньо послаблюють обороноздатність держави, створюють реальні загрози національній безпеці, життю і здоров'ю цивільного населення та військовослужбовців.

У зазначених умовах у зв'язку зі зростанням масштабів організованих форм злочинної діяльності проблема протидії розслідуванню кримінальних правопорушень набула особливої актуальності та гостроти. Така діяльність нерідко поєднується з корупційністю представників органів державної влади, а в окремих випадках – і працівників правоохоронних органів, що суттєво ускладнює процес виявлення, документування та доведення кримінальних правопорушень [1, с. 318].

Ефективна протидія одержанню неправомірної вигоди службовими особами є важливою складовою забезпечення стійкості держави та її оборонного потенціалу.

Теорія і практика свідчать, що одним із дієвих і традиційних напрямів удосконалення протидії злочинам є покращення її теоретичного забезпечення, що досягається шляхом приділення належної уваги з боку науковців [2, с. 16; 3, с. 66].

Загалом аналіз стану наукової розробленості дає змогу окреслити перспективні напрями й обґрунтувати необхідність комплексного дослідження [4, с. 16].

Наукові дослідження у будь-якому напрямку передбачають встановлення стану наукових розробок у відповідній сфері. Не виключенням є і дослідження протидії одержання неправомірної вигоди службовою особою. Вказане і постало предметом цієї статті [5, с. 250].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання виявлення, розслідування та запобігання правоохоронними органами одержанню неправомірної вигоди службовими особами були предметом наукових досліджень О. В. Баганця, О. С. Бондаренка, С. В. Базіра, Т. С. Демедюк, П. Т. Дорошенка, В. В. Коряка, В. М. Ліщенко, А. В. Настенка, С. В. Обшалова, С. В. Олійника, С. О. Павленка, Н. Р. Палія, О. Ю. Секереша, В. М. Трепака, О. М. Таркана, М. С. Удовика, Е. О. Ушканенка, С. В. Чичирка, О. А. Шишкіна та інших науковців.

Метою статті є здійснення детального аналізу стану наукової розробленості про-

блематики шляхом опрацювання окремих наукових праць, результати яких мають безпосереднє значення для предмета цього дослідження, а також визначення ступеня їх теоретичної й практичної цінності в контексті сучасних умов правозастосування.

Отже, розглянемо детальніше окремі наукові праці, що становлять інтерес для цього дослідження, у хронологічному порядку.

Виклад основного матеріалу

Значний науковий інтерес для цього дослідження становить дисертація С. В. Олійник «Початковий етап та основні напрями розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (2016) [6]. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні монографічних дослідженнях, у якому комплексно, з урахуванням сучасного стану антикорупційного законодавства, антикорупційної реформи та правозастосовної практики розроблено теоретичні положення і практичні рекомендації щодо виявлення та розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [6].

Окремої уваги заслуговує монографічне дослідження О.В. Баганця на тему «Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні» (2017) [7]. У роботі запропоновані пропозиції щодо удосконалення норм чинного законодавства України, які регламентують і забезпечують отримання доказів у досудовому розслідуванні, а також удосконалення практичної діяльності сторони обвинувачення під час досудового розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [7].

Становить цінність для нашої роботи і дослідження О.С. Бондаренка на тему «Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні» (2021) [8]. У якому автором комплексно на монографічному рівні на основі використання комплексного й системного підходів розроблено галузеву профільовану та ефективну концепцію

кримінальноправової протидії корупції з урахуванням останніх наукових досягнень, положень міжнародно-правових актів антикорупційного спрямування, положень національного права, узагальнень правозастосування і позитивних рис зарубіжного досвіду [8].

Звернемо увагу на дисертаційне дослідження О. М. Таркана на тему «Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції» (2021). У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється у розробленні окремої криміналістичної методики розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції [9].

Також, для вирішення окремих завдань наукового дослідження важливе значення має наукова робота Р. Р. Юрківа «Особливості виявлення та розслідування підкупу медичних працівників» (2021). Зокрема, з'ясовано, що підкупом медичного працівника є пропозиція, обіцянка надати неправомірну вигоду медичному працівнику, її надання, а також прийняття медичним працівником пропозиції чи обіцянки, прохання чи вимагання надати йому таку неправомірну вигоду та її одержання за вчинення або невчинення будь-яких дій в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи; окреслено алгоритм дій слідчого щодо визначення особи правопорушника медичного працівника, виокремлені варіанти типової обстановки підкупу у медичному закладі [10].

Дисертація І.А. Козака на тему «Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди» (2024) присвячена теоретичним та практичним аспектам доказування в кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) [11].

Важливим також є дисертаційне дослідження Е. О. Ушканенко «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди» (2024). Наукова новизна одержаних резуль-

татів полягає в тому, що в дисертації вперше комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. [12].

Для вирішення окремих завдань наукового дослідження важливе значення має наукова робота В. В. Шмітько «Розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру» (2025). У дисертації сформовано теоретичні положення та надано практичні рекомендації щодо розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру [13].

У дисертації І. Д. Гаврилюка на тему «Методика розслідування корупційних злочинів, поєднаних з отриманням неправомірної вигоди» (2025), здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що має вагомое значення для подальшого розвитку та вдосконалення методики розслідування корупційних злочинів, поєднаних з отриманням неправомірної вигоди [14].

Особливе значення у формуванні теоретико-прикладних засад протидії корупційним кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану мають наукові праці вітчизняних дослідників, зокрема: С. М. Шило «Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану» (2022) [15]; Ю. В. Городецького «Законотворчі ініціативи щодо посилення відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення на період воєнного стану в Україні» (2023) [16]; О. С. Бондаренка, О. О. Тимошенко «Протидія корупції в умовах воєнного стану: аналіз проблем та можливостей» (2024) [17]; Д. В. Каменського, А. С. Негоди «Деякі питання кримінально-правової оцінки прийняття, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) з урахуванням правових позицій Верховного Суду» (2025) [18].

На окрему увагу заслуговує ґрунтовна публікація Н. А. Лугіна та С. В. Дем'яненко «Корупційні кримінальні правопорушення в умовах дії воєнного стану» (2023). У стат-

ті авторами проаналізовано судові рішення різних інстанцій у Чернівецькій області та за результатами дослідження встановлено, що значну частку кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 368 та 369 КК України, становлять діяння, вчинені з метою ухилення від призову на військову службу та незаконного перетинання державного кордону [19, с. 110].

Також заслуговує на увагу науковий доповідь О. С. Бондаренка та О. О. Тимошенко. У статті проаналізовано проблеми та можливості протидії корупції в умовах воєнного стану. Здійснено класифікацію державних органів, уповноважених на регулювання та запобігання корупційним проявам, а також досліджено нормативно-правову базу України у сфері антикорупційної політики в умовах воєнного стану з окресленням її потенціалу та обмежень. Автори зазначають, що найбільш поширеними проявами корупції є незаконні перекази коштів (зокрема відмивання через віртуальні рахунки), розкрадання гуманітарної допомоги, привласнення фінансових ресурсів, отриманих як допомога під час збройного конфлікту, а також ухилення від сплати податків під прикриттям воєнного стану. Визначено, що причинами розвитку тіньової економіки є надмірне податкове навантаження, регуляторний тиск, монополізація ринків, недосконалість судової системи та безпосередньо корупційні практики. Окрему увагу приділено аналізу кроків державних органів і запроваджених ними програм, спрямованих на зниження рівня корупції та підвищення прозорості управління в умовах воєнного стану [17].

Висновки

Отже, за результатами проведеного дослідження здійснено аналіз наукових робіт, присвячених вивченню окресленої проблематики, які умовно систематизовано за такими напрямками: 1) монографічні праці; 2) наукові статті, у яких висвітлюються окремі теоретичні й практичні аспекти досліджуваного питання.

Загалом слід констатувати, що як практичним, так і теоретичним аспектам протидії одержанню неправомірної вигоди служ-

бовою особою присвячено значну кількість комплексних наукових досліджень. Водночас в умовах воєнного стану зазначена проблематика не лише не втрачає своєї актуальності, а й набуває нових змістовних характеристик, що зумовлює необхідність її подальшого ґрунтовного опрацювання з урахуванням трансформацій криміногенної ситуації та особливостей правозастосування.

За результатами проведеного опитування встановлено, що обрана тема потребує подальшого наукового розроблення, зокрема в частині уточнення теоретичних положень та вдосконалення організаційно-тактичних засад протидії одержанню неправомірної вигоди службовою особою з урахуванням сучасних умов і викликів, пов'язаних із воєнним станом.

Література

1. Гребенюк А. В. Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень: поняття, види, суб'єкти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 318–323. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/76>.
2. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : «Вид-во Людмила», 2022. 1092 с.
3. Ганжа А. А. Науковий генезис проблеми протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих злочинних груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 66.
4. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ: «Вид-во Людмила», 2022. 624 с.
5. Репчонок А. Ю. Сучасний стан і перспективи наукових досліджень проблем доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки. *Актуальні питання юридичної науки*. С. 250–257. DOI : <https://doi.org/10.32847/ln.2021.15.31>.
6. Олійник С. В. Початковий етап та основні напрями розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою :

автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Дніпро, 2016. 22 с.

7. Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2017. 20 с.

8. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Суми, 2021. 551 с.

9. Таркан О. М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органом поліції : дис. ... докт. філософії : спец. : 081 – Право / Сумський державний університет. Харків, 2021. 244 с.

10. Юрків Р. Р. Особливості виявлення та розслідування підкупу медичних працівників : дис. ... докт. філософії : спец. : 081 – Право / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 254 с.

11. Козак І. А. Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2024. 233 с.

12. Ушканенко Е. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2024. 273 с.

13. Шмітько В. В. Розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру : дис. ... докт. філософії : спец. 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2025. 294 с.

14. Гаврилюк І. Д. Методика розслідування корупційних злочинів, поєднаних з отриманням неправомірної вигоди : дис. докт. філософії : спец. 081 – Право. ХНУВС. Харків, 2025. 204 с.

15. Шило С. М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. С. 86–93. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.48>

16. Городецький Ю. В. Законотворчі ініціативи щодо посилення відповідальності

за корупційні кримінальні правопорушення на період воєнного стану в Україні. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 2 (20). С. 182–194. DOI : <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.20.293226>.

17. Бондаренко О. С., Тимошенко О. О. Протидія корупції в умовах воєнного стану: аналіз проблем та можливостей. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.12>.

18. Каменський Д. В., Негода А. С., Деякі питання кримінально-правової оцінки прийняття, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) з урахуванням правових позицій Верховного Суду. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 5. Ч. 3. С. 37–44. DOI : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.4>

19. Лугіна Н. А., Дем'яненко С. В. Корупційні кримінальні правопорушення в умовах дії воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис* : науковий журнал. 2023. Вип. 2 (11). С. 108–114. DOI : [10.33244/2617-4154.2\(11\).2023.108-114](https://doi.org/10.33244/2617-4154.2(11).2023.108-114).

Petrov Oleksandr Yevheniiiovych,

candidate for the degree of Doctor of Philosophy of the Department of Operational and Investigative Activities and National Security, National Academy of Internal Affairs.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5632-2520>

STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF PROBLEMS OF COMBATING THE OBTAINING OF UNLAWFUL BENEFITS BY OFFICIALS

The article provides a generalized and critical review of scholarly approaches to countering the receipt of an undue advantage by a public official, with an emphasis on the contemporary conditions of public governance in Ukraine during the period of martial law. It is emphasized that corruption-related criminal offenses in the form of accepting an offer, a promise, or receiving an undue advantage pose an increased level of social danger, as they undermine trust in state institutions, weaken discipline in the implementation of managerial decisions, distort resource

allocation mechanisms, and create risks to national security and the resilience of public administration in crisis conditions.

The purpose of the article is to systematize and analyze research findings directly related to the criminal-law characterization of receiving an undue advantage, typical ways of its commission, as well as the forensic support for detecting, documenting, and proving such acts. The material is presented in a chronological manner, highlighting the most relevant dissertation and monographic studies and articles devoted to investigative methodology, evidentiary issues, criminal-law counteraction to corruption, as well as the specific manifestations of corruption during martial law. Particular attention is given to works that address: approaches to identifying the elements of a criminal offense; qualification problems in adjacent (related) offenses; algorithms for recording evidentiary information (including based on

the results of covert investigative (search) actions); typical investigative situations and tactical techniques for conducting urgent initial investigative (search) actions; cooperation between the investigator, prosecutor, and operational units; and directions for minimizing the risks of evidence being found inadmissible.

It is concluded that the existing body of scholarship provides an important theoretical foundation; however, martial law brings to the fore new manifestations of corrupt practices and changes the conditions for their detection and procedural proof, which necessitates further applied research and the improvement of methodological recommendations in view of current law-enforcement challenges.

Keywords: undue advantage, public official, corruption criminal offenses, criminal-law characterization, proof, covert investigative (search) actions, forensic methodology, pre-trial investigation, martial law.